

3. Saranciuc-Gordea, L., Educația nonformală (suport de curs). Tipogr. UPS „I.Creangă”, Chișinău, 2013.

DEZVOLTAREA CREATIVITĂȚII PLASTICE LA ELEVII DIN TREPȚA PRIMARĂ PRIN FORMAREA COMPETENȚELOR TEORETICO-PRACTICE

Eliza PUICĂ, conf. univ. interimar

Summary

In the context of modernization of education from Moldova and its connection to European educational environment, the pedagogical science request ways and solutions in training of skills at various disciplines. Training of school competences provides a better integration of pupils in social life. At the same time theoretical and practical skills are the basis that will provide pupils' ability to learn throughout their lives. The arts education from primary stage aims to achieve a level of theoretical and practical skills training of pupils to such a degree that they have the ability to observe, reproduce and create beautiful esthetic.

Învățarea școlară într-o societate, care-și propune cultivarea valorilor, principiilor și practicilor democratice, trebuie să aibă în vedere coordonate diferite, care țin atât de formă, cât și de conținutul strategiilor didactice, ale căror scop final rezidă în formarea competențelor școlare. Cunoașterea realizată pe baza învățării școlare nu este un scop în sine. Nici un rezultat al procesului de cunoaștere școlară nu are sens deplin, dacă nu este legat de dezvoltarea atitudinilor și competențelor în măsură să stimuleze interesul și capacitatea de participare socială a elevilor. Într-un proces de învățare în educația plastică intervin concepte, date factuale, valori, atitudini și comportamente în predarea-învățarea acestei discipline.

Arta are ca obiect realitatea umanizată, natura și societatea, universul sufletesc al omului. Scriitorul O. de Balzac considera arta ca fiind „istoria inimii omenești”, iar filosoful englez Fr. Bacon afirma că arta este „omul adăugat naturii”. Arta marilor timpuri a rezistat pentru

că a reflectat natura și problematica umanității, talentul artistic fiind anexat competențelor teoretico-plastice.

Reieșind din această sarcină educațională urmează ca profesorii de artă plastică inițial să depisteze aptitudinile artistice ale elevilor, antrenându-i apoi, prin organizarea exercițiilor de creație, în dezvoltarea acestor aptitudini. Urmărirea și îndrumarea lor presupune mult simț și tact pedagogic, dar și răspundere din partea acestora. La nivel național există o preocupare deosebită în acest sens, prin modernizarea învățământului în Republica Moldova. Înființarea școlilor speciale de artă pentru copii cu aptitudini în domeniul artelor plastice este o dovadă concludentă în acest sens. Majoritatea aptitudinilor și talentelor artistice diferă de la un gen de artă la altul și de la o perioadă de vârstă la alta. Din această cauză, conținuturile, mijloacele vor fi diferite, dar și competențele teoretico-practice în acest domeniu.

Din ansamblul de competențe teoretice necesare pentru procesul de receptare, dar și pentru cel de creație, putem menționa: cunoștințe privitoare la curente și stiluri, cunoștințe de istoria artei, cunoștințe despre viața și opera marilor creatori în domeniul artei, cunoștințe despre limbajul artistic și particularitățile sale în cadrul fiecărui gen de artă, cunoștințe de ordin tehnic privitoare la combinarea culorilor, la compoziție, la procedeele folosite în creația artistică, la interpretarea acesteia etc.

În acest context, trebuie să ne punem întrebarea firească dacă sunt cadrele didactice din școala noastră pregătite să accepte schimbările impuse de ajustarea învățământului moldovenesc la cel european, și, mai ales, să le traducă eficient în practica școlii? Ne punem această întrebare întrucât, așa cum am spus, orice schimbare este mediată de cadrul didactic, iar răspunsurile sale pot fi foarte variate:

❖ Acceptare și motivație de a le traduce în fapt, însoțite de competențele necesare unei astfel de acțiuni.

❖ Acceptare în plan rațional, dar nesuținută de motivația și competențele necesare.

❖ Acceptare și dorința de a produce schimbări, stânjenite, însă, de absența capacităților profesional-pedagogice;

❖ Neutralizate, cu efect de stagnare, care, uneori, poate fi un refuz mascat.

❖ Respingere sau refuz deschis, care poate proveni din incompatibilități profesionale sau din neaderența la ideologia reformei moderne.

Una dintre erorile strategice esențiale într-o reformă a învățământului este ignorarea acestui mecanism intern al schimbării, desconsiderarea consecințelor logicii interne și a autonomiei relative a sistemului de învățământ [4, p. 37].

Din competențele teoretico-practice pentru procesul de creație artistico-plastică, susține I. Nicola, putem menționa: cunoștințe de istoria artei, cunoștințe despre viața și opera marilor creatori în domeniul artei, despre limbajul artistic și particularitățile sale în cadrul fiecărui gen de artă [3, p. 317].

Prin tradiție, programele școlare și cele universitare constau, aproape în exclusivitate, din liste detaliate de teme, ceea ce poate crea impresia că alegerea lor a fost făcută în condiții foarte riguroase. Aceasta va permite antrenarea creativității profesorului în cadrul unor strategii de formare a competențelor bazate pe deducerea obiectivelor concrete din obiectivele intermediare și generale, și pe transpunerea pedagogică a acestora în termeni comportamentali la nivel de competență și de performanță în predarea artei plastice la treapta primară.

Proiectarea unor comportamente măsurabile imediat după realizarea sarcinii didactice, este, de altfel, evidentă în cazul unor obiective pedagogice complexe existente în cadrul oricărui curriculum școlar, care vizează rezolvarea unor situații-problemă, pentru stimularea creativității prin artă, pentru dezvoltarea atitudinilor morale și a judecăților de valoare în aprecierea artei.

Consideram că creativitatea în școală implică “joaca cu idei”, la nivelul tuturor ariilor curriculare, drept pentru care predarea creativă nu

este restricționată la nivelul clasei, decât de modul pentru care educatorul, învățătorul gestionează și organizează învățarea.

Creativitatea elevilor poate fi descoperită prin realizarea de experimente în limbă și comunicare, matematică și științele naturii, în artă plastică, în educație muzicală și alte discipline care ajută elevii în achiziționarea unor perspective de a face conexiuni neobișnuite.

Cuvântul „creativitate” este unul dintre cele mai folosite cuvinte în vocabularul cadrului didactic. Importanța identificării și facilitarea lui în mediul educațional a fost recunoscută și dezbătută pe scară largă. În esență, definiția conceptului de „creativitate” presupune valorificarea deplină a componentelor structural-funcționale, analizate anterior, interpretabile și realizabile în sens prioritar formativ.

Structura creativității evidențiază anumite caracteristici specifice, dezvoltate la nivelul produsului creator, procesului creator, personalității creatoare.

Dar, pentru a decela asemenea procese și pentru a le expune parcursul didactic, este, absolut necesar, conform savantului J.Piaget, un studiu minuțios al faptelor și acest studiu am vrea sa-l urmărim prin procesul de dezvoltare al elevului. E de la sine înțeles că un asemenea teren de studiu este nelimitat. Astfel, ne vom mărgini doar la analiza câtorva fapte bine definite, de natură să arunce o oarecare lumină asupra acestor chestiuni dificile.

Problemele care se pun în acest caz, privind explicația nevoii de artă la elevi, ne obligă să avem în vedere și alte aspecte ale aceluiași fenomen didactic. Orice formă plastică nouă, impusă într-un univers de prezențe estetice consacrate, determină schimbarea raporturilor dintre acestea, determină schimbarea relațiilor dintre noi și întregul univers de prezențe înconjurătoare, susține savantul G. Achiței [1, p. 106].

Pentru a desluși aspectele condiției pedagogice de formare a acestor calități la elevi, la care ne trimit formele artistice nou create de către acestea, este necesară o adevărată acțiune de inițiere didactică prin termenul de „educație artistico-plastică”. Prin condiția lor de originalitate și perfecțiune, formele artistice sunt capabile să placă la

simpla lor contemplare, dincolo de orice finalitate, dincolo de valențele de ordin utilitar ale obiectului.

Școala este, în esența ei, un sistem de comunicare și colaborare care ajută la încurajarea ideilor creative ale elevilor. Așadar, în particular, în școala primară atenția învățătorului trebuie să fie direcționată pe necesitatea de a aduce creativitatea în procesul de învățare prin promovarea unor strategii didactice corespunzătoare. Orientarea pedagogului pentru a stimula la elevi o activitate creativă în școală reprezintă organizarea proiectivă a unei înlănțuiri de situații educaționale, prin parcurgerea cărora elevul dobândește cunoștințe noi, priceperi, deprinderi, adică noi competențe teoretico-practice.

Creativitatea plastică în treapta primară se dezvoltă atunci când învățătorul încurajează curiozitatea, explorarea, încrederea, asumarea de riscuri, dar și echilibrul psihologic. Premisele teoretice expuse impun o intervenție psihopedagogică ameliorativă, în vederea stimulării capacităților creative ale elevilor din treapta primară, urmărindu-se încadrarea în standardele curriculare de performanță.

Scopul acestei intervenții a vizat identificarea și valorificarea unor modalități de folosirea jocului în activitatea instructiv-educativă, prin care elevii își pot afirma cel mai bine talentul creativ. Printre opiniile multor cadre didactice cu privire la folosirea jocului creativ-didactic în activitatea de predare a artelor plastice întâlnim argumente ca:

- ❖ Jocul dezvoltă spiritul imaginativ-creator și de observație.
- ❖ Jocul dezvoltă cel mai bine creația simplă, expresia, care poate conduce apoi la dezvoltarea celorlalte forme ale creației (productivă, inventivă).
- ❖ Jocul reprezintă suportul aplicativ și recreativ pentru reușita unor obiective propuse, devenind chiar auxiliar și stimulent intelectualăa.
- ❖ Jocul este un mijloc de informare, formare, un puternic accent educativ, accent pe invenție, imaginație, creativitate.

❖ Jocul folosit la vârsta școlară mică are un rol important în înțelegerea și însușirea conținuturilor.

❖ Jocul aplicat în lecție previne apariția monotoniei, a plictiselii și a oboselii elevilor.

Așadar, sensibilitatea și creativitatea artistică se modulează numai printr-o educație specifică. Premisa ei biologică este, așa cum susține savantul I. Șușala, de natură ereditară [6, p. 96]. Fiecare se naște cu acele condiționări, pe care le-am numit „simțuri plastice ereditare” sau „matrice ereditară” a sensibilității plastice. Proporțiile dintre ele, precum și dintre acestea și celelalte componente dobândite ale sensibilității artistice, dau formula de expresie plastică a fiecărei individualități. Prin această formulă, orice om normal este un posibil creator, iar ca să devină realmente, aceasta depinde de educație, de cultură plastică asimilată și doar genii sunt dotați cu calități specifice de excepție. Manifestările precoce – de a mâzgăli, de a contura, de a modela – sunt cât se poate de firești, ele dovedesc prezența simțurilor plastice ereditare în ființa firească a copilului. Educația prin artă vine doar în întâmpinarea lor [Ibidem].

Produsul creator în aspect pedagogic și artistic este la nivelul inventivității, care reflectă capacitatea educatoarelor, învățătorilor, profesorilor de a „produce” corelații instructionale și educaționale noi în raport cu realizările anterioare la educația plastică.

Procesul creator de tip pedagogic valorifică ambele aspecte evocate. Ca tendințe, ele pot fi accentuate la nivelul unor discipline școlare. Determinarea unor soluții didactico-educative, originale și eficiente, angajează, însă, în egală măsură, știința și arta pedagogică-plastică.

Acest model stimulează disponibilitățile creative ale elevilor în activitatea de rezolvare sistematică a situațiilor școlare – problemă, realizabilă în mod special prin pregătirea elevului. Orice voință creatoare este întotdeauna o interpretare a naturii, nu o simplă reproducere, care privește realul ca pe un vocabular pe care-i este

îngăduit să-l folosească pentru a alcătui noi combinații-formule date, dar ascultă de anumite reguli în ordinea naturală.

A fi creator în artele plastice înseamnă a fi capabil să stabilești legături artistice noi, neașteptate între competențele teoretico-practice dobândite și cele noi, și a face diferite combinații artistice, cu o anumită intenție, întrucât activitatea creativă-artistică are întotdeauna un scop clar conturat. Dar orice activitate creatoare în acest domeniu presupune, mai întâi, un bagaj de cunoștințe artistice temeinic însușite și integrate în sisteme cu ajutorul unor concepte metaforice.

Însușirile personalității creatoare la vârsta infantilă, consideră M. Ilioaia, este polarizată de sensibilitatea acesteia. Ea este aceea care stârnește și menține interesul pentru descoperirea aspectelor estetice neobișnuite, pentru sesizarea expresivității unei forme artistice [2, p.74].

Multiple cercetări psihopedagogice au stabilit următoarele componente ale sensibilității estetice și artistice la elevi:

a) sensibilitatea spirituală – capacitatea de a deosebi însușirile estetice esențiale de cele neesențiale ale unor forme (obiecte, fenomene);

b) activitatea vizuală și capacitatea de a percepe impresiile și senzațiile estetice cele mai slabe (de a desluși cât mai multe nuanțe de verde în frunzișul unui arbore etc.);

c) capacitatea de adaptare a percepțiilor vechi la condiții artistice schimbate și receptivitate față de problemele noi estetice și artistice.

Prin aceste trăiri specifice artei, elevii își îmbogățesc viața lor spirituală, devenind mai buni, mai prietenoși, mai umani și generoși.

Atât prin cunoașterea problemelor din acest domeniu, cât și prin metodele folosite pentru rezolvarea lor, se urmărește atingerea scopului inițial și anume: dezvoltarea sensibilității, a gândirii artistice-plastice și a gustului estetic și artistic la elevi. Prin el se contribuie la educarea personalității acestora și la pregătirea lor pentru integrarea în munca socială. În acest fel și activitățile artistice-plastice din cadrul disciplinei „Educația plastică”, împreună cu celelalte forme de activitate școlară

din ciclul primar, realizează mutația de la un învățământ cu ponderea pe informare și pe memorare la un învățământ, care pune probleme, urmărește să le rezolve și, mai ales, procură elevilor experiențe pozitive, cu largi deschideri spre viitor, fără a se face risipă de ele.

Se cunoaște că orientarea problemelor procesului de educație artistică-plastică a elevilor se dezvoltă pe direcția familiarizării treptate a acestora cu unele elemente de limbaj plastic, a inițierii lor judicioase în unele probleme ale actului de creație, a apropierei lor cu îndrăzneală, dar și cu precauție, cu măsură, față de frumusețile mediului înconjurător, față de opera de artă și față de alte creații artistice. Prin metodele și procedeele folosite se urmărește să se antreneze acele potențe creative ale elevilor, care duc la realizări artistice productive conștiente, personale și imediate. Pentru aceasta, învățătorul trebuie să ofere elevilor libertatea de a propune ei, atât subiectul lecției, cât și diferite modalități de concepție și de lucru, prin care să se realizeze tema ei plastică. De asemenea, el trebuie să orienteze elevii să-și aleagă singuri tehnica de lucru, suportul, instrumentele de artă pentru ca, astfel, să-și îmbogățească experiența, pe baza unor noi probleme și căutări. Aceasta este necesar pentru stimularea activității artistice, creatoare a elevilor. Învățătorul trebuie să creeze situații în care elevii din treapta primară să nu se simtă constrânși, dimpotrivă, să fie încredințați că ideile lor sunt foarte importante, atât pentru ei, cât și pentru întreaga clasă. Numai astfel, ei vor căpăta încredere în forțele proprii, pentru a putea lucra creator, dezvoltarea competențelor teoretico-practice fiind un rezultat firesc al acestui proces.

Folosirea unor întrebări, ca stimulatori pentru ei, va trezi curiozitatea elevilor și le va înlătura blocajele creativității. Învățătorul poate întreba elevii, dacă ei pot așeza și altfel elementele plastice cunoscute pentru a face noi asociații și combinații. Elevii creatori sunt atenți atunci când învățătorul transmite informații noi, legate de expresivitatea unor elemente de limbaj plastic sau legate de noi tehnici de lucru. Crearea unei ambianțe estetice adecvate va stimula creativitatea elevilor. Pentru dezvoltarea creativității se pot folosi

elemente de corelare interdisciplinară – suport muzical adecvat de mică intensitate, receptarea unor versuri potrivite, lectura expresivă a unor texte literare, mici povestioare, legende, ghicitori. Pentru dezvoltarea competențelor practice se pot realiza, de către elevi, diferite exerciții aplicative cu asocieri și combinații libere, ale unor elemente de limbaj plastic (puncte, linii, forme plane, volume, valori, culori etc.). Acestea pot fi și temele plastice ale lecțiilor. Ele sunt legate de subiectul ales de elevi sau propus de învățător. De asemenea, se pot face asocieri și unele cunoștințe analogice de la alte discipline școlare înrudite.

Rezultatele obținute de elevi se pot aprecia încă din clasă, în cadrul analizei activității acestora. De pildă, se așează lucrările elevilor pe anumite suporturi în fața lor în așa fel, încât să fie văzute de toată clasa. La începutul acestei analize se repetă oral tema plastică, așa cum a fost numită din start. Urmează întrebări concrete la subiect: *care lucrare este cea mai originală, mai expresivă și prin ce anume este irepetabilă?*, dar în nici un caz de tipul: *care lucrare vă place cel mai mult?*

Procesele psihice și capacitățile care se pot educa la elevi în cadrul lecțiilor de desen:

❖ **Percepția artistică.** Aceasta include atenția voluntară a elevilor, capacitatea lor de a sesiza și înțelege unele efecte plastice, de a le descoperi, de a le deosebi, de a le concretiza prin linii și culori.

❖ **Analiza estetică.** Ea integrează capacitatea elevilor de a explica, de a clasifica, de a stabili categorii, de a alege, de a caracteriza după criterii estetice.

❖ **Producția artistică.** Îmbină capacitatea lor de a executa conștiincios, de a desăvârși, de a transforma, de a combina inedit, de a transfigura formele prin linii și culori.

❖ **Aprecierea artistică.** Se manifestă prin capacitatea elevilor de a constata, de a lua o hotărâre, de a critica, de a aproba, de a dezaproba, de a prefera, a motiva, de a exprima artistic, oral o idee, de a colecționa valori artistice.

Practica școlară, a subliniat savanta M. Ilieș, a arătat că elevii nu fac de la sine transferul experiențelor lor plastice pe care le-au dobândit în cadrul lecțiilor. Învățătorul este acela care trebuie să le înlesnească aceste transferuri. Pentru aceasta el stabilește legături de structură estetică-artistică între competențele teoretico-practice vechi ale elevilor și cele noi, analogice cu primele. El poate începe mai întâi să îndrume elevii prin exemple simple, pentru ca apoi să realizeze lanțuri de transferuri [2, p. 97].

În acțiunea de modelare a personalității umane, școala are la dispoziție diferite limbaje: al sunetelor, al cifrelor, al mișcării etc. Înzestrarea fiecărui elev cu instrumente operatorii face, după cum se știe, obiectul unor discipline speciale, cu caracter obligatoriu, pe toate treptele învățământului de cultură generală. Privit din acest unghi, al eficienței lui sociale, formative, învățământul general trebuie să se bazeze, fără ierarhizări și, mai ales, fără limitări, pe absolut toate limbajele – între acestea, și pe cel al artelor plastice, mai precis, pe caracterul expresiv și simbolic, semnificativ al culorii – liniei – formei spațiale.

Evident, renovarea conținutului și a metodelor învățământului, în ansamblul său, vizează tocmai această legătură a școlii cu viața și cu practica. Fiind o chestiune de maximă responsabilitate, aceasta nu poate face abstracție de „Educația plastică”. Problema care se pune însă, este dacă, „Educația plastică”, ca disciplina de învățământ a acelor faimoase abilități bazate pe imitație, ar mai fi aptă să faciliteze însușirea limbajului artelor plastice, dacă, așa cum este conceput de pedagogia tradițională, mai poate satisface exigențele actuale, susține I. Șușală [6, p. 139].

Predarea creativă poate fi descrisă de metodele venite din imaginația cadrului didactic, care face învățarea interesantă și eficientă. Predarea pentru creativitate își propune să încurajeze încrederea în sine, spiritul de independență și capacitatea de a gândi pentru sine a elevului. Scopul este de a permite elevului să fie obiectiv și eficient în tratarea problemelor, să aprofundeze și să extindă gradul de conștientizare al

sinelui și să încurajeze deschiderea și reflexivitatea creativă. În educație arta pedagogică presupune capacitatea de a te pune în dispoziția copiilor, de a simpatiza cu ei, de a le înțelege universul, de a le sesiza interesele desenului creativ.

Profesiunea de pedagog în educația plastică este rezultatul unui îndelung proces de pregătire profesională. Faptul că unele cadre didactice obțin succese, în munca cu elevii, iar altele nu obțin, denotă faptul că succesul rezultat în această muncă este, în mare măsură, condiționat și de prezența unor aptitudini corespunzătoare, a unor aptitudini pedagogice, cu ajutorul cărora învățătorul de educație plastică poate cunoaște capacitatea creativă a școlarii. Aptitudinile pedagogice sunt acele însușiri psihice ale personalității profesorului, care asigură îndeplinirea cu succes a diverselor sarcini, pe care le implică activitatea educațională [5, p. 59].

Talentul de învățător de educație plastică presupune în sens practic calitatea de „a fi psihopedagog”, ce presupune capacitatea de a pătrunde în universal „intern” al școlarii, din dorința de a-i cunoaște gândurile și sentimentele, în vederea dezvoltării ulterioare a capacităților lui creative în arta plastică.

Bibliografie

1. Achiței, G., *Arta și speranța*, Ed. Albatros, București, 2014.
2. Iloaia, M., *Metodica predării desenului la clasele I-IV*, EDP, București, 1981.
3. Nicola, I., *Tratat de pedagogie școlară*, EDP, București, 1996.
4. Păun, S., *Școala – abordare socio-pedagogică*, Polirom, Iași, 2011.
5. Piaget, J., *Reprezentarea lumii la copil*, Cartier, Chișinău, 2005.
6. Șușală, I., *Culoarea cea de toate zilele*, Lumina, Chișinău, 1993.